

**Ministry of Education and Science of Ukraine
State University of Trade and Economics, Ukraine
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv
Polytechnic Institute», Ukraine
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
Dragomanov Ukrainian State University, Ukraine
East Ukrainian National University, Ukraine
Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland
University of Münster, German
Bielsko Biala University of Applied Sciences, Poland
Academy of the Hebrew Language, Israel**

**УКРАЇНА У ПРОСТОРІ СОЦІАЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙ: СУСПІЛЬСТВО, МЕДІА,
РЕФЛЕКСІЇ ВІЙНИ**

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

(Київ, 27–28 лютого 2025 року)

**UKRAINE IN THE SPACE OF SOCIAL
COMMUNICATIONS: SOCIETY, MEDIA,
REFLECTIONS OF WAR**

**PROCEEDINGS OF THE III INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL INTERNET CONFERENCE**

(Kyiv, February 27–28, 2025)

Київ 2025

УДК 070+659.1]-043

У 45

Україна у просторі соціальних комунікацій: суспільство, У 45 медіа, рефлексії війни [Електронне видання] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 27–28 лют. 2025 р.) / відп. ред. Д. С. Файвішенко, Є. В. Шкуров. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2025. – 913 с. Укр. та англ. мовами.

ISBN 978-966-918-220-3

DOI: 10.31617/k.knute.2025-02-27-28

У матеріалах III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції висвітлено актуальні проблеми розвитку соціальних комунікацій у контексті миру та війни як у науково-теоретичному, так і у практичному медіадискурсі. Розглянуто сучасні виклики та перспективи медіаосвіти й медіакультури в Україні та за її межами. Окрему увагу приділено ключовим тенденціям у сфері медіа, реклами, зв'язків з громадськістю в умовах війни, впровадженню інновацій в освітній процес, а також особливостям брендингу та маркетингових комунікацій у цифрову епоху. Видання буде корисним для науковців, фахівців-практиків, студентів і всіх, хто виявляє інтерес до розвитку соціальних комунікацій у динамічному медіасередовищі.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за зміст, достовірність інформації та дотримання академічної доброчесності несуть автори. Редакція може не поділяти позицію авторів. Усі матеріали проходять рецензування, після якого редакційна колегія має право відхилити доповіді, що не відповідають науковим, технічним чи етичним вимогам.

УДК 070+659.1]-043

Редакційна колегія: Д. С. Файвішенко (відп. ред.), д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри журналістики та реклами; Є. В. Шкуров (відп. ред.), канд. філол. наук, доцент кафедри журналістики та реклами; О. В. Голік, канд. наук із соц. комунікацій, доцент кафедри журналістики та реклами; М. В. Ковінько, канд. філол. наук, доцент кафедри журналістики та реклами.

Відповідальний за випуск Є. В. Шкуров, канд. філол. наук, доцент кафедри журналістики та реклами.

ISBN 987-966-918-220-3

© Державний торговельно-економічний університет, 2025

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Список використаних джерел

1. Дронова, Т. (2023). Маркетингові комунікації в соціальних мережах. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології» (1–3 березня 2023 р., с. 48–52). Київ: НАУ. Retrieved from <https://er.nau.edu.ua/items/e162b3f7-7680-49f3-af98-0109e2dba0be>

МЕДІАОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ

ЗАЙЦЕВА Станіслава,

кандидат наук із соціальних комунікацій,

доцент кафедри педагогіки, української

філології та журналістики,

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,

Суми, Україна

(orcid.org/0000-0002-6994-884X)

zaytsevaslava@gmail.com

Поняття «медіаосвіта» доволі широке і багатогранне. У науковому світі тривалий час ведеться дискурс щодо розуміння його суті.

Так, вперше термін «медіаосвіта» був вжитий на засіданні ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення в 1973 р. Звідси медіаосвіта – це «навчання теорії та практичним умінням для опанування сучасними мас-медіа, які розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці» (Медіаосвіта, 2012).

Науковці, такі як Рене Хоббс (Renee Hobbs, 2021), Моніка Булджер (Monica Bulger, 2018), Патрік Девісон (Patrick Davison, 2018), Белінья С. Де Абреу (Belinha S. De Abreu, 2022), Пол Міхайлідіс (Paul Mihailidis, 2017), Саманта Віотті (Samantha Viotty, 2017) та інші досліджують медіаосвіту і її зв'язок з розвитком критичного мислення, аналізують контент, визначають переваги й недоліки медіаосвіти, роль медіа та інформаційної грамотності в освіті, політиці, розвиток інформаційних технологій, їх вплив на медіаосвітню галузь в цілому, розглядають медіаосвіту як інструмент змін у суспільстві, зокрема так звану цифрову культуру та її вагу в громадському суспільстві.

З початком російсько-української війни в медіа зросла кількість неправдивої, фейкової інформації. Оскільки медіа мають особливий вплив на суспільство у формуванні громадської думки, встановленні порядку денного, то їх вплив в умовах кризових ситуацій, таких як війна, збільшується в рази. Необхідність впровадження медіаосвіти і її популяризація є важливим кроком у розвитку і побудові безпечного суспільства.

Рада Європи зазначає, що право на свободу вираження поглядів та інформації є «однією з найважливіших засад демократичного суспільства. У конфліктних ситуаціях і війнах роль ЗМІ має вирішальне значення для забезпечення громадськості точною і своєчасною інформацією... вона сприяє захисту цивільного населення, привертає увагу міжнародної спільноти, викриває порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права (Council of Europe, 2024). Таким чином, робота журналістів в умовах війн і конфліктів пов'язана із низкою ризиків, як за власне життя, так і за свободу слова. Водночас й суспільство піддається впливу дезінформації, що може призвести до порушення безпеки громадського порядку і підриву державного устрою всередині країни. ЗМІ належить вирішальне місце і значення у донесенні правдивої перевіреної інформації в умовах конфліктів, війн, агресії. Тому заходи, спрямовані на поширення медіаосвіти, повинні обговорюватися і впроваджуватися на державному рівні, зокрема як обов'язкова дисципліна для студентів-журналістів у ЗВО.

На думку Моніки Булджер (Monica Bulger), Патріка Девісона (Patrick Davison), медіаграмотність не слід розглядати лише як «панацею у боротьбі з фейковими новинами» (Моніка Булджер, 2018). Це поняття набагато ширше. Говорячи про визначення медіаграмотності, її варто розглядати як процес пізнання та здобуття певних навичок критичного мислення.

В умовах війни медіаосвіта вчить нас розпізнавати фейки та маніпуляції, протидіяти дезінформації, дбати про інформаційну безпеку та опановувати цифрову гігієну, що відповідно потребує певних умінь та навичок, як на особистому рівні, так і на рівні держави, в закладах освіти, в роботі медіа мають проводитися певні заходи.

Купчишина В., Грубі Т. говорячи про медіаосвіту, як складову частину освітнього процесу, зауважують, що саме впровадження інформаційних технологій призвело до появи «нових компетенцій особистості – це опановування інформаційних систем, пошукових інструментів, новітніх каналів пошуку та обробки інформації» (Купчишина, 2023). Таким чином, здобуті під час навчання компетенції, допомагають молодому поколінню у розумінні правдивої/неправдивої інформації, її перевірці, а відтак дають право самостійного

вибору та встановленню довіри до медіа, що є важливим в умовах війни. Зі старшим поколінням ситуація виглядає складнішою, адже навички роботи з ІКТ технологіями у переважної більшості низькі.

Відтак, закордонні дослідники даючи визначення медіаосвіті зосереджують увагу на навичці критичного мислення, а українські дослідники медіаосвіту розглядають як невіддільну частину навчальної діяльності, метою якої є «формування медіакомпетентності, медіаграмотності та медіакультури особистості через взаємодію із мас-медіа» (Купчишина, 2023).

На думку дослідників, сучасне навчання медіаграмотності не зосереджується лише на перевірці фейків чи дезінформації, вона «об'єднує в собі: участь молоді, підготовка вчителів і навчальні ресурси, підтримка батьків, політичні ініціативи та створення доказової бази» (Моніки Булджер, 2018).

З 2018 року в Україні в шкільній програмі було запроваджено освітній курс, у якому покладено початок вивчення таких понять, як інформація та мас-медіа (Волошенюк, 2023), в 2021 році президентом затверджено стратегію інформаційної безпеки, а в 2023 році набрав чинності Закон України «Про медіа», у яких значна вага надана медіаграмотності (Семенюта, 2023).

Серед основних викликів, які постають перед медіаосвітою в умовах війни слід назвати маніпуляцію та дезінформацію, що проявляється у швидкому поширенні неправдивих, фейкових повідомлень в інформаційному просторі, пропаганда з метою формування певної громадської думки, наприклад, викликати сумніви у вчинках чи висловлюваннях чинної влади або зумовити симпатію до країни-агресорки, її невинуватості у нападі. Використання різноманітних ботів, викривлення наявних фактів, призводять до дискредитації влади в країні-жертві. Кіберзагрози, хакерські атаки на інформаційні ресурси та державні установи спричиняють зупинку і параліч діяльності низки органів влади й установ. Також варто зазначити й про витік персональних даних, таких, як банківські рахунки, медичні послуги, страховки, дані соціальних мереж, листування поштою тощо. Ще одним викликом для медіаосвіти є доступ до інформації, свобода слова, можливість перевірки інформації, що під час війни проявляється в обмеженнях, блокуванні соціальних мереж, закритті незалежних медіа, цензурі, неможливості перевірки інформації. Психологічна атака, залякування, як одна з видів маніпуляції, активно використовується під час війн, що проявляється у вигляді шокового контенту, емоційних повідомленнях тощо. Низька медіаосвіта у населення також є одним з викликів в умовах сьогодення.

За даними організації «Репортери без кордонів» (Reporters without Borders) світовий індекс свободи преси у 2024 році визначається як «журналістика під політичним тиском». Україна в цьому переліку посідає 61 місце. Війна, розпочата Росією 24 лютого 2022 року, загрожує виживанню українських медіа.

Рис. 1. Світовий індекс свободи слова за країнами

Джерело: 2024 World Press Freedom Index – journalism under political pressure. Reporters without Borders. URL : <https://rsf.org/en/2024-world-press-freedom-index-journalism-under-political-pressure>

За період 2020–2023 роки громадська організація «Детектор медіа» провела власне дослідження «Індекс медіаграмотності українців», яке виміряло рівень критичного сприйняття та ставлення українців до інформації, а також їхню здатність користуватися медіа та з'ясувала, що частка українців з високим індексом медіаграмотності зменшилася на другому році війни. Згідно з результатами дослідження 2023 року 3% українців мають низький рівень медіаграмотності (у 2022 році цей показник становив 6%), 21% – нижче середнього (у 2022 році – 13%), 62% – вище середнього (у 2022 році – 50%) і 14% – високий (у 2022 році – 31%). Рівень медіаграмотності залежить від віку, рівня освіти, добробуту, місця проживання. Цілком передбачуваним є високий рівень медіаграмотності у молоді 18–25 років (коштом субіндексу цифрової компетентності) (Chorna, 2024).

Рис. 2. Індекс медіаграмотності українців у 2023 році

Джерело: Chorna O. (2024) *Share of Ukrainians With High Media Literacy Index Decreased in Second Year of War Finds Detector Media Study*. Detector Media. URL : <https://surl.li/lcsqsy>

Отже, державні заходи з поширення і навчання медіаосвіти усіх верств населення, незалежно від професійної сфери діяльності, вікової категорії, статевої чи релігійної приналежності є необхідною умовою для подолання інформаційної війни в Україні, протидії дезінформації, фейкам, маніпуляції, що особливо важливо на тлі повномасштабного вторгнення. Медіаосвіту слід розглядати як один із важливих напрямів в роботі державної політики України, зокрема впровадження курсів, тренінгів для різних верств населення, та як невіддільну компоненту освітнього процесу, що виражається у комплексі набутих навичок з дисциплін середньої школи, обов'язкових і вибіркового освітніх компонентів вищої школи. Медіаграмотність слід розуміти як результат медіаосвіти, здатність оцінювати, аналізувати контент, здібність до комунікації, критичного мислення на основі особистісних компетенцій, що включають здобуті знання із пошуку, обробки інформації, інформаційну гігієну, медіакультуру тощо. У контексті журналістики – це перевірка кількох джерел інформації, реклами, перед поширенням новини.

Список використаних джерел

1. 2024 World Press Freedom Index – journalism under political pressure. *Reporters without Borders*. URL : <https://rsf.org/en/2024-world-press-freedom-index-journalism-under-political-pressure>
2. Chorna O. (2024) Share of Ukrainians With High Media Literacy Index Decreased in Second Year of War Finds Detector Media Study. *Detector Media*. URL : <https://surl.li/lcsqsy>
3. Council of Europe. (2024) Freedom of expression in times of conflict. URL : <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-in-times-of-conflict>
4. Волошенюк О. (2023) Медіаосвіта у війні. *Детектор медіа*. URL : <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/31682/2023-04-15-mediaosvita-u-viyni/>
5. Іванов, В., Волошенюк, О., Кульчинська, Л., Іванова, Т., & Мірошниченко, Ю. (2012). *Медіаосвіта та медіаграмотність: Короткий огляд* (2-ге вид., стер.). АУП, ЦВП.
6. Семенюта І. (2023) «Медіаграмотність потрібна людині для виживання». Чи буде в Україні створена стратегія медіаосвіти. *Детектор медіа*. URL : <https://ms.detector.media/trendi/post/31528/2023-03-29-mediagramotnist-potribna-lyudyni-dlya-vyzhyvannya-chy-bude-v-ukraini-stvorena-strategiya-mediaosvity/>
7. Bulger, M., & Davison, P. (2018). The Promises, Challenges, and Futures of Media Literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 10(1), 1–21. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2018-10-1-1>
8. De Abreu, B. S. (2022). Media literacy for justice: Lessons for changing the world. *ALA Neal-Schuman*. 184. ISBN 9780838948927.
9. Hobbs, R. (2021). Media Literacy in Action: Questioning the Media. *Rowman & Littlefield*. 715. ISBN: 978-1-5381-1529-9.
10. Mihailidis, P., & Viotty, S. (2017). Spreadable Spectacle in Digital Culture: Civic Expression, Fake News, and the Role of Media Literacies in «Post-Fact» Society. *American Behavioral Scientist*, 61(4), 441–454. <https://doi.org/10.1177/0002764217701217>